

До разової спеціалізованої вченої ради у  
Національному науковому центрі  
«Інститут судових експертиз  
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»  
Міністерства юстиції України

### ВІДГУК

на дисертацію Ципліцького Дмитра Олеговича «Організація і тактика проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій за участю захисника», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасного розвитку кримінальної юстиції України особливої актуальності набувають питання забезпечення реального та ефективного права на захист під час здійснення кримінального провадження. Однією з ключових гарантій дотримання прав і свобод підозрюваного, обвинуваченого та інших учасників кримінального процесу є участь захисника у слідчих (розшукових) та процесуальних діях. Саме своєчасне залучення адвоката до кримінального провадження сприяє запобіганню незаконному обмеженню прав особи, недопущенню використання недопустимих доказів, забезпеченню принципу змагальності та реалізації права на справедливий суд.

Важливого значення ця проблема набуває в умовах дії правового режиму воєнного стану, коли кримінальне процесуальне законодавство зазнало суттєвих змін, а правозастосовна практика була змушена оперативно адаптуватися до нових умов. Внаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України виникли нові виклики, пов'язані із забезпеченням права на захист: дистанційна участь адвоката у процесуальних діях, обмеження доступу до підзахисних, складність реалізації права на конфіденційне спілкування, використання цифрових технологій, особливості проведення слідчих (розшукових) дій на тимчасово окупованих територіях та в районах активних бойових дій.

Крім того, істотний вплив на організацію та тактику діяльності захисника справили процеси цифровізації кримінального провадження. Сучасна практика дедалі частіше пов'язана з використанням електронних доказів, цифрових носіїв інформації, мобільних пристроїв, месенджерів, електронного листування, відеозаписів, геолокаційних даних та інших видів цифрової інформації. Це потребує від захисника не лише високого рівня правових знань, а й володіння сучасними підходами до аналізу, перевірки та оцінки цифрових доказів, а також уміння використовувати спеціальні знання та залучати експертів і спеціалістів.

Сучасна правозастосовна практика свідчить про наявність численних проблем, пов'язаних із діяльністю захисника під час затримання особи, проведення допиту, обшуку, огляду, тимчасового доступу до речей і документів, вирішення питання про застосування запобіжних заходів, укладення угод, а також участі у спеціальному кримінальному провадженні *in absentia*. Особливо гостро ці проблеми проявляються у випадках, коли захисник фактично не має можливості належним чином контактувати з підзахисним, швидко отримати доступ до матеріалів провадження або забезпечити належний збір доказів стороною захисту.

Водночас чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить комплексного та системного підходу до регулювання організаційних і тактичних засад участі захисника у слідчих (розшукових) та процесуальних діях. Значна частина відповідних положень залишається дискусійною, а окремі аспекти діяльності захисника врегульовані неповно або суперечливо. Таким чином, необхідність наукового осмислення теоретичних, правових і практичних проблем діяльності захисника у кримінальному провадженні, розроблення сучасних підходів до організації та тактики його участі у слідчих (розшукових) та процесуальних діях, а також формування пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства зумовлюють актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Обрана проблематика відповідає й узгоджується із положеннями чинних планів, програм і стратегій розвитку національних державних і недержавних правозахисних інституцій. Дослідження проведено відповідно до Плану науково-

дослідних робіт Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України на 2025 рік (номер державної реєстрації в УкрІНТЕІ – 0125U001398). З урахуванням викладеного вважаємо, що дисертаційна робота Д. О. Ципліцького поглиблює і доповнює існуючий масив теоретичних розробок у відповідній сфері, а викладені вище обставини підкреслюють актуальність, своєчасність, суспільну значимість і важливість дослідження порушеної проблематики.

**Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів, отриманих здобувачем досліджень.** Висновки та пропозиції, викладені в роботі Д. О. Ципліцького характеризуються належним ступенем наукової новизни, адже є результатом опрацювання положень чинного кримінального процесуального законодавства, наукових праць і правозастосовної практики. У дисертаційній роботі комплексно досліджено концептуальні теоретичні, правові й організаційно-тактичні засади проведення слідчих (розшукових) і процесуальних дій за участю захисника у кримінальному провадженні. Серед основних розроблених положень, що розв'язують конкретні наукові завдання у межах обраного предмета дослідження, слід відзначити, що автором уперше:

– визначено генезу нормативного становлення та розвитку наукових досліджень щодо участі захисника у кримінальному провадженні пов'язувати з моментом нормативного закріплення такої процесуальної фігури, як захисник, та виокремлено вісім основних етапів розвитку відповідного інституту: від формування інституту присяжних повірених до сучасного етапу, пов'язаного з викликами воєнного стану, цифровізацією кримінального провадження та трансформацією форм реалізації права на захист;

– визначено, що діяльність захисника у кримінальному провадженні є самостійним видом професійної правничої діяльності, яка має комплексний характер та поєднує правові, організаційні, тактичні, психологічні, комунікативні, інформаційно-аналітичні та пізнавальні елементи, спрямовані на забезпечення

прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого чи іншої особи, інтереси якої представляє адвокат;

– сформульовано авторське бачення структури діяльності захисника у кримінальному провадженні, яка охоплює участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, самостійне збирання доказів, використання спеціальних знань, участь у судовому розгляді, оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, участь у провадженнях на підставі угод, спеціальному кримінальному провадженні, а також у провадженнях щодо неповнолітніх та осіб, стосовно яких вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру;

– розроблено науковий підхід до визначення тактики захисту як самостійної системи науково обґрунтованих прийомів, засобів, рекомендацій і способів діяльності адвоката, спрямованих на формування правової позиції, перевірку доказів сторони обвинувачення, ініціювання проведення процесуальних дій, використання спеціальних знань та формування альтернативних версій події;

– запропоновано класифікацію спеціальних знань, які можуть використовуватися захисником у кримінальному провадженні, залежно від їх змісту, джерела, суб'єкта застосування та функціонального призначення, а також визначено основні напрями використання таких знань під час захисту;

– визначено особливості діяльності захисника під час роботи з цифровими доказами, мобільними телефонами, комп'ютерною технікою, електронним листуванням, інформацією з месенджерів, соціальних мереж, відеозаписами, геолокаційними даними та іншими видами електронної інформації;

– розроблено підхід до визначення особливостей діяльності захисника у спеціальному кримінальному провадженні *in absentia*, що передбачає необхідність розширення процесуальних гарантій адвоката в умовах відсутності комунікації з підзахисним.

Дисертантом удосконалено низку положень, серед яких:

– наукове розуміння правової природи діяльності захисника у кримінальному провадженні як складної багаторівневої системи, яка не

обмежується лише участю у слідчих (розшукових) діях або судовому розгляді, а включає комплекс взаємопов'язаних дій, спрямованих на реалізацію права на захист;

– підходи до визначення моменту виникнення права на захист та початку участі адвоката у кримінальному провадженні, з урахуванням практики Європейського суду з прав людини щодо необхідності забезпечення раннього доступу до захисника з моменту фактичного затримання особи;

– наукові підходи до діяльності захисника на етапі затримання особи, які передбачають перевірку законності затримання, фіксацію порушень прав затриманого, документування тілесних ушкоджень, забезпечення права на медичну допомогу, конфіденційне спілкування та своєчасне вручення повідомлення про підозру;

– положення щодо діяльності захисника під час обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, зокрема щодо перевірки обґрунтованості підозри, наявності ризиків, достатності доказів сторони обвинувачення, а також ініціювання альтернативних запобіжних заходів;

– наукові підходи до діяльності захисника під час укладення угод про примирення та угод про визнання винуватості, які передбачають перевірку добровільності волевиявлення особи, відсутності тиску, достатності доказової бази, законності умов угоди та оцінку її довгострокових наслідків для клієнта;

– положення щодо діяльності захисника у провадженнях про застосування примусових заходів медичного характеру, у яких особливого значення набувають питання доступу до медичної документації, участі незалежного психіатра та ініціювання повторних або додаткових експертиз.

Дістали подальшого розвитку у науковому дослідженні такі пропозиції, концепції і тези, зокрема:

– положення про значення практики Європейського суду з прав людини для формування сучасних стандартів діяльності захисника, зокрема щодо забезпечення права на справедливий суд, конфіденційності спілкування адвоката

з клієнтом, права на мовчання, допустимості доказів і гарантій ефективного захисту;

– наукові підходи до участі захисника у слідчих (розшукових) діях, зокрема під час допиту, обшуку, огляду, тимчасового доступу до речей і документів, пред'явлення для впізнання, проведення слідчого експерименту та інших процесуальних дій;

– положення щодо використання захисником спеціальних знань шляхом залучення експертів, спеціалістів, аудиторів, психологів, психіатрів, фахівців у сфері цифрових технологій, фінансового моніторингу та інших осіб, які володіють спеціальними знаннями;

– підходи до визначення ролі захисника у формуванні та перевірці доказової бази сторони захисту, зокрема шляхом витребування документів, отримання висновків фахівців, ініціювання експертиз, подання клопотань і скарг;

– наукові положення щодо необхідності вдосконалення кримінального процесуального законодавства України в частині розширення процесуальних можливостей захисника, конкретизації порядку використання спеціальних знань, забезпечення конфіденційності спілкування адвоката з клієнтом, а також посилення гарантій права на захист в умовах воєнного стану.

Наведені вище й інші положення, що були вдосконалені та дістали подальшого розвитку, сукупно забезпечують належний рівень новизни роботи Д. О. Ципліцького.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації,** забезпечується комплексним використанням методології наукового пізнання, ґрунтовним аналізом положень кримінального процесуального законодавства України, міжнародно-правових актів у сфері захисту прав людини, практики Європейського суду з прав людини, а також результатів узагальнення правозастосовної діяльності органів досудового розслідування та судової практики.

Обґрунтованість отриманих у дисертації Д. О. Ципліцького результатів підтверджується комплексним використанням загальнонаукових і спеціальних

методів дослідження, зокрема методів формальної логіки, історико-правового, порівняльно-правового, системно-структурного, формально-юридичного, статистичних і соціологічних методів. Використання зазначених методів дозволило комплексно дослідити правові, організаційні та тактичні засади діяльності захисника у кримінальному провадженні, а також сформулювати науково обґрунтовані висновки щодо вдосконалення процесуального статусу захисника, тактики його участі у слідчих (розшукових) і процесуальних діях, а також гарантій реалізації права особи на захист.

Високий рівень обґрунтованості наукових положень забезпечується також значною нормативною та доктринальною базою дослідження. Автором проаналізовано положення Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», міжнародних договорів, практики Конституційного Суду України, Верховного Суду та Європейського суду з прав людини. Особливу увагу приділено міжнародним і європейським стандартам забезпечення права на захист, раннього доступу до адвоката, конфіденційності спілкування з клієнтом, допустимості доказів і забезпечення принципу змагальності сторін.

Достовірність отриманих результатів підтверджується використанням широкої емпіричної бази, до якої увійшли статистичні й аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора, Міністерства юстиції України, Національної асоціації адвокатів України, Верховного Суду, Національної поліції України, Державної судової адміністрації України та інших державних органів за 2021–2025 роки. Крім того, автором опрацьовано матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень за 2014–2025 роки, практику Європейського суду з прав людини, матеріали кримінальних проваджень різних категорій, а також результати анкетування адвокатів, слідчих, дізнавачів, прокурорів, суддів і викладачів закладів вищої освіти.

Обґрунтованість висновків також зумовлена використанням власного практичного досвіду здобувача, набутого під час здійснення адвокатської діяльності у кримінальних провадженнях різних категорій. Це дозволило не лише

теоретично осмислити проблеми участі захисника у кримінальному провадженні, а й сформувані практично орієнтовані рекомендації щодо діяльності адвоката на різних стадіях кримінального провадження, зокрема під час затримання особи, обрання запобіжних заходів, проведення допиту, обшуку, огляду, роботи з електронними доказами, використання спеціальних знань, укладення угод та участі у спеціальному кримінальному провадженні.

Достовірність і наукова переконливість результатів підтверджуються також тим, що автор не обмежився констатацією існуючих проблем, а запропонував конкретні напрями вдосконалення кримінального процесуального законодавства. Зокрема, сформульовано пропозиції щодо розширення процесуальних можливостей захисника у збиранні доказів, удосконалення порядку залучення спеціалістів та експертів стороною захисту, забезпечення конфіденційності спілкування адвоката з клієнтом, посилення гарантій діяльності захисника у спеціальному кримінальному провадженні, а також додаткового захисту прав неповнолітніх і осіб, стосовно яких вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру.

Таким чином, сукупність використаних методів дослідження, широка нормативна та емпірична база, опрацювання правозастосовної практики, а також внутрішня логічна узгодженість висновків і рекомендацій свідчать про належний рівень обґрунтованості, достовірності та практичної цінності наукових результатів, сформульованих у дисертації Д. О. Ципліцького.

**Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому, оформлення.** Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які об'єднали 12 підрозділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків і списку використаних джерел до кожного із розділів, а також двох додатків.

*Анотація*, викладена державною та англійською мовами, у стислій формі відображає основні тези дисертаційного дослідження, містить перелік публікацій, в яких викладено основні результати представленого дослідження.

У *вступі* дисертації автор обґрунтовує актуальність обраної тематики, що зумовлена необхідністю забезпечення ефективної реалізації права на захист у

кримінальному провадженні, особливо в умовах воєнного стану, цифровізації кримінального судочинства та трансформації процесуального законодавства. Наголошено, що участь захисника у слідчих (розшукових) і процесуальних діях є однією з ключових гарантій дотримання прав підозрюваного та обвинуваченого, а також важливим інструментом забезпечення справедливого судового розгляду. Окрему увагу приділено проблемам, пов'язаним із реалізацією права на захист в умовах дії воєнного стану, розширенням можливостей дистанційної участі захисника, використанням цифрових доказів та необхідністю вдосконалення правових і організаційно-тактичних засад діяльності адвоката у кримінальному провадженні.

Метою дослідження визначено формування концептуальних теоретичних, правових і організаційно-тактичних засад проведення слідчих (розшукових) і процесуальних дій за участю захисника у кримінальному провадженні. У межах досягнення цієї мети автором поставлено комплекс завдань, пов'язаних із дослідженням генези інституту захисту, визначенням сутності та структури діяльності захисника, аналізом міжнародних і національних стандартів забезпечення права на захист, вивченням особливостей участі адвоката у різних процесуальних діях, використання спеціальних знань, цифрових доказів, а також формулюванням пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Автором окреслено наукову новизну одержаних результатів, яка полягає у формуванні комплексного підходу до визначення діяльності захисника як самостійного напряму професійної правничої діяльності, що поєднує правові, організаційні, тактичні, інформаційно-аналітичні та комунікативні складові. У роботі вперше запропоновано періодизацію розвитку інституту захисту, класифікацію форм діяльності захисника, підходи до використання спеціальних знань і цифрових доказів, а також визначено особливості діяльності адвоката у спеціальному кримінальному провадженні, провадженнях щодо неповнолітніх, застосування примусових заходів медичного характеру та укладення процесуальних угод.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання у нормотворчій, правозастосовній, науково-дослідній та освітній діяльності. Автор також навів відомості про апробацію результатів дослідження, публікації за темою дисертації та результати впровадження сформульованих положень у наукову (науково-дослідну) й освітню діяльність.

У розділі 1 «Правові засади участі захисника у кримінальному провадженні» сформовано концептуальну основу дослідження, що охоплює питання становлення інституту захисту у кримінальному процесі, розкрито особливості нормативно-правового регулювання діяльності адвоката-захисника у кримінальному провадженні, надано характеристику особливостям зарубіжного досвіду регламентації кримінальної процесуальної діяльності захисника.

У підрозділі 1.1 «Генеza та розвиток наукових досліджень щодо участі адвоката-захисника у кримінальному провадженні» автор здійснив узагальнення наукових підходів до визначення місця, ролі та функціонального призначення захисника у кримінальному процесі. Проведений аналіз дозволив дійти висновку, що проблематика участі адвоката у кримінальному провадженні має тривалу історію наукового осмислення, однак у сучасних умовах потребує переоцінки з урахуванням вимог воєнного стану, цифровізації, практики ЄСПЛ та посилення змагальності сторін. Автор наголошує, що діяльність захисника не може зводитися лише до формальної реалізації права на захист, а має розглядатися як самостійний напрям професійної правничої діяльності, пов'язаний зі збиранням, перевіркою та оцінкою доказів, формуванням правової позиції та активною участю у доказуванні.

Окрему увагу приділено аналізу наукових праць, присвячених окремим процесуальним аспектам діяльності захисника. При цьому підкреслюється, що більшість із цих досліджень була проведена або до прийняття КПК України 2012 р., або на початковому етапі його застосування, а тому не враховує сучасних трансформацій кримінального процесу.

Автором також запропоновано власну періодизацію розвитку наукових досліджень та нормативного становлення інституту захисту у кримінальному

провадженні. Виокремлено вісім етапів: від судової реформи 1864 р. та формування інституту присяжних повірених до сучасного етапу, що характеризується впливом воєнного стану, цифровізації кримінального провадження, дистанційних форм участі адвоката та посиленням міжнародних стандартів забезпечення права на захист. Критеріями виокремлення цих етапів визначено зміну нормативного статусу захисника, рівень процесуальної самостійності адвокатури, ступінь реалізації засади змагальності та вплив міжнародних стандартів на кримінальне судочинство

У підрозділі 1.2 «Правове регулювання участі захисника у кримінальному провадженні: національні та міжнародні стандарти» автор аналізує нормативні засади реалізації права на захист як на рівні національного законодавства, так і у міжнародно-правовому вимірі. Наголошено, що право на захист є однією з базових гарантій демократичної держави та невід'ємним елементом механізму забезпечення прав і свобод людини.

Автор зазначає, що національне регулювання участі захисника ґрунтується насамперед на положеннях Конституції України, КПК України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також практиці Верховного Суду. Водночас ефективність реалізації права на захист значною мірою залежить від урахування міжнародних стандартів, які формують мінімально допустимий рівень гарантій для підозрюваного та обвинуваченого.

Окрему увагу приділено міжнародно-правовим актам, які визначають зміст права на захист. Справедливо констатовано, що саме практика ЄСПЛ сформувала ключові стандарти раннього доступу до адвоката, конфіденційності спілкування із захисником, рівності сторін, змагальності процесу та недопустимості використання доказів, отриманих із порушенням права на захист. Автор також звертає увагу на те, що міжнародні стандарти не втрачають свого значення навіть в умовах воєнного стану. Навпаки, вони набувають особливої ваги, оскільки покликані запобігти свавільному обмеженню прав особи та забезпечити дотримання невідчужуваних прав навіть у надзвичайних умовах. Особливо актуальними в сучасних умовах є питання раннього доступу до адвоката,

дистанційної участі захисника, збереження адвокатської таємниці в цифровому середовищі та забезпечення права на захист в умовах обмежених ресурсів і воєнних ризиків.

*Підрозділ 1.3 «Зарубіжний досвід регламентації кримінальної процесуальної діяльності захисника»* присвячений аналізу особливостей нормативного закріплення статусу захисника в іноземних державах та можливостей використання такого досвіду для вдосконалення законодавства України.

Автор виходить із того, що право на захист у більшості держав розглядається як одна з основних гарантій справедливого судового розгляду. Водночас механізми реалізації цього права істотно відрізняються залежно від типу правової системи, рівня розвитку адвокатури, ролі суду та співвідношення повноважень сторін у кримінальному провадженні. У роботі зазначено, що для країн континентальної правової системи характерним є детальне нормативне визначення процесуального статусу захисника, його прав, обов'язків та гарантій діяльності. Натомість у державах англосаксонської правової сім'ї значну роль відіграють судова практика, прецедентне право та більш широка автономія сторони захисту у формуванні власної доказової позиції.

У розділі 2 *«Організаційно-тактичні засади участі захисника у слідчих (розшукових) та процесуальних діях»* автором розкрито особливості участі захисника у слідчих (розшукових) та процесуальних діях. Таким чином, у межах цього розділу дисертант переходить від загальнотеоретичних положень до аналізу конкретних механізмів реалізації права на захист у кримінальному провадженні.

У підрозділі 2.1 *«Правові й організаційні засади участі захисника у слідчих (розшукових) діях під час досудового розслідування»* автором обґрунтовано, що функція адвоката-захисника не може зводитися лише до реагування на доводи сторони обвинувачення. Автор доводить, що діяльність захисника має включати ініціювання отримання речових, документальних та електронних доказів, формування альтернативних версій події, залучення спеціалістів, подання клопотань про проведення процесуальних дій та використання тактичних прийомів для перевірки достовірності й допустимості доказів. Участь захисника

пропонується розглядати як самостійну форму доказової діяльності, яка має особливе значення під час обрання запобіжного заходу, проведення слідчих (розшукових) дій та дослідження цифрових слідів. Водночас констатовано, що чинний КПК України зберігає суттєву асиметрію процесуальних можливостей сторін, оскільки захисник не має права самостійно проводити слідчі (розшукові) дії, а його доказова діяльність обмежується отриманням, витребуванням, поданням доказів та оскарженням рішень сторони обвинувачення.

У підрозділі 2.2 «Тактичні засади участі захисника у слідчих (розшукових) та процесуальних діях» автором аргументовано, що особливості діяльності захисника у процесуальних діях безпосередньо залежать від характеру джерела доказової інформації. Згідно з його позицією у вербальних діях переважає комунікативно-психологічний аспект діяльності адвоката, у невербальних – контроль за законністю вилучення, фіксації та дослідження матеріальних слідів, а у змішаних – необхідність одночасного аналізу поведінки учасників та матеріальної обстановки проведення процесуальної дії.

Відтак констатує дисертант, що сутність тактики захисту визначається завданням не лише нейтралізувати протидію з боку процесуальних опонентів, а й створити умови для активного відстоювання прав та інтересів підозрюваного чи обвинуваченого. Справедливою є теза про те, що орієнтація сторони захисту на практику ЄСПЛ відкриває нові перспективи для розвитку криміналістичної тактики. Рішення ЄСПЛ, зокрема, містять типові тактичні порушення з боку органів досудового розслідування, які призводять до порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Підрозділ 2.3 «Особливості участі захисника у вирішенні питань про затримання особи та обрання їй запобіжного заходу» присвячений аналізу ризиків порушення права на захист під час провадження цих процесуальних заходів. Обґрунтовано, що діяльність захисника не повинна обмежуватися лише формальною присутністю під час вручення повідомлення про підозру чи розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу. Вона має включати активну перевірку законності затримання, дотримання процесуальних строків,

своєчасність доступу до адвоката, правильність оформлення процесуальних документів та наявність підстав для тримання особи під вартою.

Автор наголошує, що захисник повинен перевіряти, чи не мало місце фактичне затримання без належного процесуального оформлення, чи не були перевищені строки тримання особи без рішення суду, а також чи були дотримані вимоги щодо повідомлення особі причин затримання та забезпечення права на захисника. У разі виявлення порушень захисник повинен ставити питання про незаконність затримання, недопустимість отриманих доказів та необхідність негайного звільнення особи.

У підрозділі 2.4 «Залучення експерта та спеціаліста стороною захисту під час досудового розслідування» автор аналізує проблеми реалізації стороною захисту права на використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Наголошено, що чинне законодавство формально передбачає можливість залучення експерта стороною захисту, однак на практиці реалізація цього права істотно ускладнюється через обмежений доступ до об'єктів дослідження, які переважно перебувають у розпорядженні сторони обвинувачення.

Автор звертає увагу на те, що особливо складною є ситуація з проведенням психологічних, психіатричних та інших експертиз, які потребують доступу до особи, що перебуває під вартою. У таких випадках сторона захисту фактично залежить від волі слідчого чи прокурора, оскільки закон не покладає на них обов'язку створювати умови для проведення експертизи, ініційованої захисником. Як один із можливих варіантів пропонується проведення комісійних або послідовних експертиз за участю експертів сторони обвинувачення і захисту.

Розділ 3 «Особливості участі захисника у слідчих (розшукових) та процесуальних діях в окремих порядках кримінального провадження» охоплює проблеми участі захисника у кримінальних провадженнях щодо укладення угод, застосування примусових заходів медичного характеру, провадженнях стосовно неповнолітніх, а також щодо окремих категорій осіб, які мають спеціальний правовий статус. У межах цього розділу автор досліджує особливості реалізації права на захист у провадженнях, де процесуальний статус особи, її психічний

стан, вік або спеціальні гарантії істотно впливають на обсяг прав захисника, зміст його діяльності та характер участі у процесуальних діях.

У підрозділі 3.1 «Участь захисника у кримінальному провадженні на підставі угод», присвяченому участі захисника при укладенні угод, доведено, що його роль полягає не лише у формальній присутності під час погодження умов, а й у забезпеченні добровільності волевиявлення підозрюваного чи обвинуваченого. Автор підкреслює, що саме захисник повинен перевіряти, чи не здійснюється на клієнта психологічний або процесуальний тиск, а також забезпечувати розуміння ним усіх правових наслідків укладення угоди. Крім того, захисник має перевіряти справедливість та пропорційність умов угоди, а також ризики її невиконання чи подальшого оскарження.

У підрозділі 3.2 автор наголошує, що участь захисника у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру має особливе значення, оскільки йдеться про осіб, психічний стан яких може перешкоджати самостійному здійсненню права на захист. Саме тому участь адвоката у таких провадженнях повинна бути обов'язковою та не залежати від волевиявлення самої особи. Автор підкреслює, що в різних правових системах відмінним є лише момент вступу захисника у провадження: або з часу відкриття провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, або з моменту призначення судово-психіатричної експертизи.

Окремо зазначено, що участь захисника у слідчих (розшукових) і процесуальних діях за участю особи, щодо якої планується застосування примусових заходів медичного характеру, не повинна розглядатися лише як загальна гарантія права на захист. Автор характеризує її як самостійний механізм запобігання свавільному втручанню держави у сферу прав людини, оскільки саме в цих провадженнях існує підвищений ризик необґрунтованого обмеження свободи особи під приводом необхідності лікування.

У підрозділі 3.3 «Участь захисника у слідчих (розшукових) та процесуальних діях за участю особи, щодо якої планується застосування примусових заходів виховного характеру», автор наголошує, що така участь

повинна мати не формальний, а реальний зміст. Захисник у цих провадженнях виконує не лише функцію правового представництва, а й забезпечує дотримання найкращих інтересів дитини, недопущення психологічного тиску, створення належних умов для реалізації права на захист та гарантування справедливості судового провадження. Підкреслено, що захисник повинен брати активну участь у допитах, пред'явленні для впізнання, слідчих експериментах, оглядах, а також у вирішенні питань щодо призначення психологічних, психіатричних чи комплексних експертиз. Окремо наголошено на необхідності участі захисника у встановленні умов життя та виховання неповнолітнього, його сімейного оточення, рівня розвитку та перспектив виправлення без застосування суворих заходів.

*Підрозділ 3.4 «Участь захисника у кримінальному провадженні щодо окремої категорії осіб»* стосується участі захисника у кримінальних провадженнях щодо окремої категорії осіб. Автор підкреслює, що у таких справах діяльність захисника виходить за межі звичайного забезпечення права на захист і поєднує гарантійні, контрольні, доказові та превентивні функції. Зокрема, у провадженнях щодо суддів захисник має контролювати дотримання гарантій суддівської незалежності, а щодо народних депутатів – додержання спеціального порядку розгляду клопотань про обшук, затримання чи проведення НСРД. Автор також звертає увагу на дискусійність питання щодо допустимості доказів, отриманих із порушенням спеціального порядку проведення обшуків або негласних слідчих (розшукових) дій.

У *підрозділі 3.5* автор досліджує проблемні питання судового розгляду кримінальних справ у порядку спеціального судового провадження (*in absentia*), акцентуючи увагу на необхідності забезпечення балансу між ефективністю кримінального переслідування та дотриманням права особи на захист. Особливу увагу приділено ситуаціям, коли обвинувачений перебуває за межами України, переховується від органів досудового розслідування та суду або оголошений у міжнародний розшук. У таких випадках судовий розгляд без участі особи допускається лише за умови належного підтвердження її обізнаності про

кримінальне провадження та забезпечення реальної можливості реалізувати право на захист.

Автор звертає увагу на проблеми належного повідомлення особи про здійснення спеціального судового провадження, оскільки саме неналежне інформування обвинуваченого може поставити під сумнів законність усього судового розгляду. Також наголошується на складності доведення факту свідомого ухилення особи від явки до суду, що має принципове значення для прийняття рішення про здійснення спеціального судового провадження.

У *висновках* дисертації узагальнено результати дослідження та підтверджено, що участь захисника у кримінальному провадженні повинна розглядатися не лише як формальна гарантія реалізації права на захист, а й як самостійний елемент механізму забезпечення законності, змагальності та справедливості кримінального процесу. Підкреслено, що ефективність діяльності захисника прямо залежить від чіткості нормативного регулювання його процесуального статусу, своєчасності допуску до участі у провадженні, реальності наданих процесуальних прав і можливості активно впливати на перебіг слідчих (розшукових) та процесуальних дій.

З огляду на проведений аналіз роботи можна констатувати, що поставлені у дисертації мета та завдання успішно вирішені, а основні отримані результати детально висвітлені у розгорнутих та аргументованих висновках.

**Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях.** Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях. Результати дослідження повною мірою відображено у публікаціях у фахових наукових виданнях України, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України. Зокрема, це 4 наукові статті, опубліковані у виданнях, визнаних МОН України фаховими з юридичних наук, а також тези трьох доповідей, оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях. Це свідчить про достатній рівень апробації результатів дослідження.

**Практичне значення отриманих результатів.** Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у правозастосовній діяльності слідчих, прокурорів, суддів, адвокатів, а також інших учасників кримінального провадження під час реалізації права на захист. Їх практичне застосування сприятиме підвищенню ефективності участі захисника у слідчих (розшукових) та процесуальних діях, забезпеченню належного рівня гарантій прав підозрюваного, обвинуваченого, а також формуванню більш збалансованої практики реалізації засади змагальності у кримінальному провадженні.

Запропоновані в роботі підходи до організації діяльності захисника можуть бути використані під час планування тактики участі адвоката у слідчих (розшукових) діях, визначення оптимальних способів реалізації права на захист, залучення спеціаліста та експерта стороною захисту, а також під час здійснення захисту в окремих порядках кримінального провадження, зокрема щодо неповнолітніх, осіб, стосовно яких вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру, та у спеціальному судовому провадженні.

Результати дослідження можуть бути використані у нормотворчій діяльності під час удосконалення положень кримінального процесуального законодавства у частині регламентації процесуального статусу захисника, його прав та обов'язків, порядку участі у слідчих (розшукових) діях, а також у сфері забезпечення права на захист в окремих порядках кримінального провадження. Крім того, вони можуть бути враховані при розробленні відомчих нормативно-правових актів, методичних рекомендацій та практичних алгоритмів діяльності адвокатів.

Окрім цього, основні положення, висновки та пропозиції дисертації можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, під час викладання кримінального процесу, адвокатури, криміналістики, а також у науково-дослідній діяльності, пов'язаній із подальшим удосконаленням механізмів забезпечення права на захист у кримінальному провадженні.

**Дотримання академічної доброчесності.** За результатами аналізу дисертаційної роботи порушень вимог академічної доброчесності не встановлено. Під час використання в роботі наукових результатів, ідей, положень і матеріалів інших авторів здобувачем здійснено належні посилання на їх публікації. Реального або потенційного конфлікту інтересів у офіційного опонента щодо здобувача, його наукового керівника та інших членів разової спеціалізованої вченої ради не встановлено.

Вищезазначене дає підстави позитивно оцінити дисертаційну працю, підтвердити самостійність її виконання, належний теоретико-методологічний рівень дослідження та наявність елементів наукової новизни.

Позитивно та високо оцінюючи проведене дисертантом дослідження, необхідно звернути увагу на **наявність окремих положень, що можуть бути предметом для дискусії під час публічного захисту дисертації**, серед яких:

1. Попри достатньо ґрунтовне висвітлення зарубіжного досвіду регламентації кримінальної процесуальної діяльності захисника, наведені положення переважно мають описовий характер і не знайшли належного відображення у сформульованих автором пропозиціях щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України. Зокрема, у роботі відсутній чіткий зв'язок між проаналізованими іноземними моделями участі захисника та конкретними законодавчими ініціативами, які могли б бути імplementовані у національне правове поле.

Доцільним видавалося б не лише характеризування особливостей правового регулювання діяльності захисника в окремих зарубіжних державах, але й більш предметне визначення, які саме положення іноземного законодавства можуть бути адаптовані до українських умов, з урахуванням структури національного кримінального процесу, принципу змагальності та практики застосування КПК України.

2. Приділяючи увагу питанням залучення експерта та спеціаліста стороною захисту, автор фактично не сформулював конкретних пропозицій щодо вдосконалення процесуальних можливостей використання спеціальних знань у

кримінальному провадженні саме спеціаліста. Зокрема, у роботі не знайшли належного відображення питання розширення прав захисника щодо самостійного залучення спеціаліста, визначення процесуального статусу висновків спеціаліста, порядку їх оцінювання залежно від їх змісту, а також механізмів забезпечення рівності сторін у доступі до спеціальних знань.

Крім того, поза увагою автора залишилися можливі напрями удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства в частині регламентації участі спеціаліста у слідчих (розшукових) діях, визначення меж його компетенції, а також закріплення додаткових гарантій використання спеціальних знань стороною захисту на досудовому розслідуванні.

3. Позиція автора щодо недоцільності наділення захисника повноваженнями на самостійне проведення слідчих (розшукових) дій загалом є обґрунтованою, однак вона не повною мірою узгоджується з одночасною підтримкою ідеї законодавчого закріплення права захисника на опитування осіб. За відсутності чіткого визначення правової природи такого опитування, його меж, порядку фіксації результатів і процесуального значення отриманих відомостей виникає ризик фактичного дублювання окремих елементів слідчої діяльності та розмивання функціонального розмежування між стороною захисту і стороною обвинувачення. Саме тому це положення потребувало у роботі значно детальнішого теоретичного та нормативного обґрунтування.

4. Критичної оцінки потребують запропоновані автором положення щодо закріплення самостійного процесуального статусу неповнолітнього, а також осіб щодо яких планується застосування примусових заходів виховного і медичного характеру. Незважаючи на загальну обґрунтованість таких пропозицій і їх спрямованість на посилення гарантій прав людини, вони сформульовані переважно на рівні загальних ідей та не супроводжуються належною конкретизацією механізму їх реалізації, що ускладнює оцінку їх практичної придатності та перспектив нормативного закріплення.

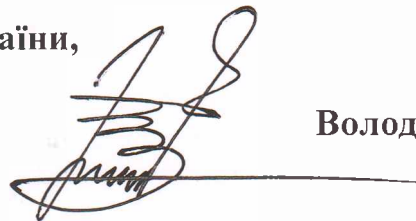
Викладені зауваження мають дискусійний характер і суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертації Д. О. Ципліцького як актуального, якісного,

послідовного завершеного наукового дослідження, у якому вирішено окрему наукову проблему.

**Висновок.** Дисертація Д. О. Ципліцького «Організація і тактика проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій за участю захисника» є самостійною кваліфікаційною науковою працею, що виконана здобувачем особисто, містить нові науково-обґрунтовані теоретичні результати проведених ним досліджень, що мають важливе значення для розвитку науки. Вона відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її автор – Ципліцький Дмитро Олегович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Офіційний опонент:**

**Президент Національної академії правових наук України, дійсний член (академік) НАПрН України, професор кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, заслужений працівник освіти України, доктор юридичних наук, професор**



**Володимир ЖУРАВЕЛЬ**



Підпис В. Журавель засвідчую:  
прізвище

Начальник ВК Аліна Дерев'яно